

2. Hotbilder, högerextremism och media: en fallstudie av massmediabevakningen

Helena Edgren

Inledning

Högerextremismen har fått allt större uppmärksamhet i massmedia under senare år. En av förklaringarna är det faktum att antalet högerextremistiska grupperingar idag åter ökar kraftigt, såväl i Europa som i Sverige.¹ I Sverige sker detta efter att det under de senaste 30 åren inte funnits några aktiva högerextremistiska grupperingar att tala om. Så sent som i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet kunde en utomstående person, insatt i dessa grupper, fortfarande känna igen de personer som t.ex. deltog i olika former av rasistiska demonstrationer. Detta är i dagsläget inte längre möjligt eftersom deltagarna har ökat betydligt i antal.²

Man kan också se en tydlig tendens till att brott och olika former av terrordåd med högerextremistisk anknytning har ökat markant under 90-talet.³ Rikspolisstyrelsen skriver t.ex. att: "aktiviteter från nynazistiska och rasistiska organisationer har under senare år allt oftare krävt ingripanden från polisväsendet".⁴ Efter det gångna årets händelser; bomberna mot polismännen i Malmö och journalisterna i Nacka, polismorden i Malexander i Östergötland och mordet på syndikalisten Björn Söderberg i Sättra utanför Stockholm, låg Sverige i topp statistiskt när det gäller terrordåd relaterade till högerextremismen menar bland andra Stieg Larsson, sakkunnig på området.⁵ Om detta råder det dock delade meningar, i ett press-

¹ Se t.ex. Lodenius, Anna-Lena och Stieg Larsson, 1994. Extremhögern. Sid 7. Lodenius, Anna-Lena och Per Wikström, 1997. Nazist, rasist eller bara patriot? Sid. 7.

² Föreläsning, ABF, (2000-03-28) av Stieg Larsson, journalist och författare

³ Lodenius och Larsson, 1994. Sid. 290.

⁴ Förord av Rikspolisstyrelsen i Lodenius och Wikström, 1997. Sid. 5.

⁵ Föreläsning, ABF, (2000-03-28) av Stieg Larsson, journalist och författare

meddelande dementerar SÄPO rykten som säger att de skulle anse att det ingen annanstans i Europa förekommit att nazister tagit till så grova medel som i Sverige.⁶

De olika högerextremistiska grupperingar som idag finns i Sverige är dock splittrade, men trots sin fragmentering är de ändå en politisk kraft att räkna med eftersom dessa grupper riktar in sig på att tillvarata och mobilisera människors missnöje när det gäller de parlamentariska partiernas oförmåga att förbättra deras livssituation.

Problemställning

Vi lever i en allt mer komplex värld och majoriteten av det informationsflöde som kommer oss till del får vi från olika former av media. Detta betyder också att vårt förhållningssätt till olika frågor tenderar att bli färgat av den infallsvinkel som dessa väljer att betona, så också när det gäller högerextremismen. I detta sammanhang kan man läsa i boken *Extremhögern* att en minskning av mediaintresset kan noteras i takt med att våldsbrotten har ökat. Man skriver att våldsbrott som inträffade i slutet av 80-talet skapade stora rubriker medan liknande brott numera endast tillägnas en notis.⁷ Även Falkheimer och Mithander påpekar i sin studie att intensiteten i mediabevakningen varierar kraftigt år från år. Mot denna bakgrund frågar författarna sig om denna företeelse är en mediefabrikation för att skapa "bra stories" eller om det är en spegling av händelser som bör ses som reella hot.⁸

I den gemensamma granskning och kartläggning av högerextremismen som publicerades i de fyra tidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och Aftonbladet den 30 november 1999 bröts en tradition inom tidningsvärlden. Detta dels eftersom dessa tidningar, vilka i normala fall är konkurrenter, gick samman i denna fråga och dels eftersom man i dessa artiklar, oavsett rubrikval, i olika ordalag klassade högerextremismen som ett säkerhetspolitiskt hot mot Sverige.

Någon liknande hotbild har dock inte aktualiserats från politiskt håll och också SÄPO, den svenska säkerhetspolisen, menar att högerextremismen inte är tillräckligt stark för att kunna äventyra rikets inre säkerhet, vilket i FAP 403-3⁹ har definierats som "verksamhet som syftar

⁶ SÄPO. Pressmeddelande 10 oktober 1999.

⁷ Lodenius och Larsson, 1994. Sid. 290.

⁸ Falkheimer, Jesper och Conny Mithander, 1999. Bilder av nynazism i några svenska tidningar. Sid. 3.

⁹ Föreskrifter och anvisningar för polisväsendet (FAP)

till att med våld, hot eller tvång ändra vårt statsskick, förmå beslutande politiska organ eller myndigheter att fatta beslut i en viss riktning eller hindra medborgarna från att utöva sina medborgerliga fri- och rättigheter."¹⁰ Däremot skriver man i sin verksamhetsrapport för 1998 att även om dessa utomparlamentariska grupperingar inte inom överskådlig tid skulle kunna hota det "svenska statsskicket eller något liknade" så utgör de ändå en potentiell fara för enskilda individer. Någon förändring av den hotbilden gör man inte heller i verksamhetsrapporten för 1999.¹¹

Mitt intresse för frågan väcktes i samband med den tidigare nämnda granskningen den 30 november 1999. Kombinationen av problemets karaktär och den skillnad som föreligger mellan vad man från politiskt och polisiärt håll anser vara ett hot och den bild media har målat upp av högerextremismen som ett säkerhetspolitiskt hot mot Sverige är också den främsta anledningen till att jag valde detta ämne för denna uppsats.

Syfte och uppläggning

Syftet med uppsatsen är att granska massmediebevakningen av högerextremismen i Sverige för att kunna utröna hur högerextremismen som hotbild har skapats i massmedia. Vad är det media i allmänhet anser vara hotat? På vilket sätt skapas bilden av ett hot? Vilka är t.ex. de formuleringar som används? Har förändringar skett över tid? Förekommer det skillnader mellan olika tidningar?

Mot bakgrund av problemområdets karaktär har jag valt att göra en kvalitativ fallstudie av massmediernas bevakning av högerextremismen. Huvudfallet i min uppsats kommer att vara den granskning av högerextremismen som fyra tidningar gemensamt gjorde den 30 november 1999, som tidigare nämnts. Vidare kommer jag att granska händelser som ägt rum 1995 och 1999, detta för att få en tidsdimension i studien. Valet av dessa årtal gjordes efter kontakt med tidningen eXpo¹² och detta eftersom de anses viktiga med hänseende till högerextremistisk aktivitet.¹³ Under 1995 blev t.ex. sju människor mördade av personer med

¹⁰ SÄPO. 1998. Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet 1998. Sid. 3.

¹¹ SÄPO. 1999. SÄPO - Verksamhetsåret. 1998. Sid. 6.

SÄPO. 2000. SÄPO - Verksamhetsåret. 1999. Sid. 28.

¹² eXpo är en oberoende antirasistisk tidning som ges ut i Sverige av Hillstiftelsen.

¹³ Högerextremistisk aktivitet har jag i detta sammanhang likställt med brott begångna av personer med uttalad anknytning till någon högerextremistisk organisation eller nätverk.

högerextremistisk anknytning och här har jag valt att granska mediabevakningen av mordet på 14-åriga John Hron i Kode, utanför Kungälv, natten till den 17 augusti 1995. Under 1999 skedde, som tidigare nämnts, fyra uppmärksammade händelser, och här har jag valt att granska mediabevakningen av mordet på polismännen i Malexander, utanför Kisa, den 28 maj 1999. Jag har också valt att begränsa mig till de fyra tidningar som deltog i den gemensamma granskningen under hösten 1999 och just denna granskning är också ett av skälen till att jag har valt dessa tidningar, men också för att jag anser att de är representativa för nyhetspressen. De är rikstäckande och man återfinner bland dem både dagspress och kvällspress. Visserligen representeras inte alla politiska inriktningar bland dessa tidningar, men när det gäller nyhetsbevakning utgår jag från att den politiska färgen inte har så stor betydelse utan att man istället kan se denna tydligare i t.ex. ledarinlägg och debattartiklar.

Det bakgrundsmaterial om högerextremismen jag har använt mig av i min uppsats bygger främst på sekundära källor och är skrivet av personer med ett djupt och personligt engagemang mot just högerextremism och dessa grupperingars roll i det svenska samhället, vilket naturligtvis gjort att detta material är ytterst subjektivt till sin karaktär. Det kan tyckas att jag p.g.a. detta även borde ha använt mig av primärmaterial från "andra sidan", d.v.s. olika högerextremistiska grupper, för att få en balans i materialet. Dock är det av naturliga skäl svårt att få tillgång till vissa delar av detta material och dels anser jag att eftersom mitt syfte med uppsatsen inte är att granska högerextremismen som sådan utan istället titta på hur media har skapat hotbilden av densamma borde detta inte utgöra något problem.

Det faktum att jag endast har valt att granska de fyra största tidningarna kan naturligtvis också ifrågasättas och här kan jag endast hänvisa till den tids- och utrymmesbrist som föreligger vid skrivandet av en uppsats på denna nivå. Jag anser dock att dessa fyra tidningar på ett fullvärdigt sätt representerar utbudet, då såväl dags- som kvällspress finns bland dessa och att dessa tidningar också är rikstäckande, även om skillnader kan föreligga mellan storstads- och landsortsupplagorna.

Under arbetets gång har jag dock stött på problem som jag inte hade räknat med då jag inledde min studie. När man som jag vill studera just nyhetsartiklar är Presstext det enda alternativet, men av mina valda fyra tidningar är där endast två representerade, Dagens Nyheter och Expressen. Vad gäller Artikelsök och Mediaarkivet som sökverktyg registreras där nyhetsartiklar ytterst sparsamt, vilket skulle ha bidragit till att urvalet av materialet hade blivit ojämnt. Istället har jag valt att utan någon i förväg gjord urskiljning titta på de två fallen i de fyra tidningarna från dagen efter den inträffade händelsen och två veckor framåt. Detta gäller av förklarliga skäl inte den gemensamma granskningen som endast publicerades en dag.

Här bör dock också nämnas att det i själva mikrofilmsarkivet varierade något mellan vilka upplagor som var arkiverade och detta gäller då framförallt kvällstidningarna där det ju finns såväl dags- som kvällsupplagor.

Teori: inramning, massmedia och hotbilder

Det figurerar många olika begrepp på de grupperingar på högerkanten av den politiska skalan, vilka ställer sig utanför samhällets normer och värderingar när det gäller demokrati och mänskliga rättigheter. Detta beror bl.a. på att grupperingarna ständigt splittras och återuppstår under nya namn och inriktningar. Dessutom finns det tydliga likheter i ideologierna som ligger bakom de olika rörelserna och också gemensamma beröringspunkter i historien. Det faktum att man lånar inslag av varandra gör det inte heller mindre komplext. Det är sällan en gruppering bygger på en enda ideologi.¹⁴

Teori om "framing"

Jag har under arbetet med uppsatsen kommit fram till att den s.k. "framingteorin" är relevant för att besvara mina frågor. Denna teori behandlar hur olika aktörer ramar in och förenklar företeelser, föremål och händelser åt oss för att på bästa sätt kunna påverka mottagaren. I mitt fall kommer jag att tillämpa teorin på den massmediala nyhetsbevakningen och då när det gäller just inramningen av högerextremismen som en hotbild. Med utgångspunkt i mitt syfte anser jag att denna teori passar bra för att kunna besvara mina frågor. Genom att granska de inramningar som görs i artiklar rörande de fall jag har valt att studera kan jag se hur media går tillväga för att skapa föreställningar om ett föreliggande hot.

Genom att använda mig av framing teorin vill jag kunna få reda på hur högerextremismen har framställts i media eftersom den bild man skapar av ett hot i stor utsträckning beror på hur detta formuleras och ramas in i framställningen, i detta fall i media. Framing kan påvisa vad det är man i sin bevakning t.ex. försöker rama in och på vilket sätt och också vilka ord det är som används för att framkalla en bild av något som ett hot. När det gäller just media som aktör är en inramning av en specifik händelse också en möjlighet att kunna påverka läsarna.

¹⁴ Lodenius och Wikström, 1997. Sid. 57-61.

Eftersom media i stor utsträckning avgör vilken information som finns tillgänglig är man också med och påverkar ramverket för vad medborgarna kommer att debattera och diskutera kring.¹⁵ Bara det faktum att vissa händelser betonas mer än andra ger en signal om att detta borde vara de mest betydande nyheterna och också viktigast att tillskansa sig information om. På detta sätt skapas en styrd kunskap hos allmänheten beroende av vad som för tillfället, av medierna, anses vara mest aktuellt.¹⁶ Med andra ord begränsar media det ramverk inom vilket den allmänna debatten förs.¹⁷

Erving Goffman är den person som är mest framstående i vidareutvecklandet av detta begrepp. Han skapade en s.k. "ramanalys" vars främsta funktion är att förklara hur de strukturer ser ut som skapar det ramverk genom vilket vi som människor förhåller oss till varandra och vår omgivning.¹⁸ När det gäller massmediala dokument är ett av skälen att studera dessa att komma till insikt om den process genom vilken vår omgivning fungerar och att försöka förstå konsekvenserna av denna.¹⁹ För att visa på hur inramningen av nyheter kan förstås använder Gaye Tuchman sig av metaforen att nyheter är ett fönster ut mot världen och genom dess ram får vi lära om oss själva och om andra. Vi får veta vad vi *vill* veta, vad vi *måste* veta och vad vi *bör* veta. Kvaliteterna av det vi får intryck av är beroende av en mängd olika faktorer såsom om fönstret är stort eller litet, om glaset är klart eller frostat och om fönstret vätter mot en bakgård eller mot gatan. Vidare beror utsikten på hur man står i förhållande till fönstret, om man tittar rakt ut eller från sidan, om man står långt ifrån fönstret eller nära.²⁰ Av detta kan man se att den sociala omgivningen också är av yttersta vikt för hur man ska rama in en händelse. Det enkla ordet "ja", eller det, i detta sammanhang, bättre lämpade engelska begreppet "I do" betyder t.ex. i sig inte så mycket. Sätts de däremot in ett sammanhang av ett pågående bröllop betyder de genast så mycket mer än bara det rena språkliga yttrandet. I detta sammanhang blir de ett uttryck för akten att gifta sig, med allt vad det innebär.²¹

Inramningar av saker och ting kan vända en företeelse eller fristående prat, text eller ljud till en specifik händelse. Utan denna inramning eller att man inte sätter talet eller texten i sitt

¹⁵ Tuchman, Gaye, 1978. Making News. A Study in the Construction of Reality. Sid. ix.

¹⁶ a.a. Sid. 2.

¹⁷ a.a. Sid. 156. Hänvisar till Gerbner, 1972, Glasgow Media Group, 1976, Enzensberger, 1974.

¹⁸ Rein, Martin och Donald Schön, 1993. Reframing Policy Discourse. Sid. 146.

¹⁹ Altheide, David, 1996. Qualitative media analysis. Sid. 69.

²⁰ Tuchman, 1978. Sid. 1.

²¹ Exemplet taget från Tuchman, 1978. Sid. 207-208.

rätta sammanhang är det bara oförståeligt nonsens. Samma sak gäller för nyheter, en händelse är enbart en händelse fram tills dess att den görs till en nyhet.

Inramningen av någonting står emellan aktören, i detta fall media, och mottagaren, d.v.s. den person som läser och tar till sig budskapet. Aktören har stor betydelse för vad som ramas in och hur detta görs och det faktum att media är en stark samhällspåverkare bidrar naturligtvis därför till en genomslagskraft som en inramning inte skulle ha fått om aktören varit någon annan. Media kan alltså ses inte enbart som en källa till information utan också som en aktör som med medvetna inramningar kan påverka allmänheten. Desto bättre utförd inramningen är, desto naturligare och mer självklar förefaller den och ju mindre medvetna blir vi, som mottagare, om att det överhuvudtaget existerar någon form av inramning och påverkan.²² Sättet på vilket händelser ramas in varierar under olika tidsperioder beroende på hur aktuell den specifika företeelsen är och omständigheterna i samhället vid den aktuella tidpunkten. Dessutom kan naturligtvis en och samma händelse ramas in olika i olika kulturer. Med olika bakgrund och olika referensramar ser man på en händelse på ett annorlunda sätt och följaktligen ramas den också in på ett annat vis.

Massmedia

Diskussionen om huruvida massmedia fungerar som en tredje statsmakt och om medias möjlighet att påverka den politiska dagordningen ämnar jag inte föra inom ramen för denna uppsats, utan överlåter detta åt andra. Min ståndpunkt är dock att media tack vare sin funktion som informations-spridare och plank för åsikter, diskussioner och debatter har stort inflytande på allmänhetens åsikter. Denna roll ger också media stora möjligheter att genom den inramning man väljer att göra av innehållet i t.ex. en tidning kunna skapa föreställningar av olika fenomen på ett sätt man finner intressant, i mitt fall då hotbilder. Denis McQuail skriver

News is topically and thematically "framed" for easier understanding, and it is reasonable to suppose that audiences employ some of the same frames in their processing of incoming news.²³

²² Rein och Schön. 1993. Sid. 158.

²³ Mc Quail, Denis. 1994. Masscommunication Theory. Sid. 355.

Massmedia fungerar visserligen inte som den enda samhällspåverkande aktören, här kan också nämnas sådana aktörer som politiker, intressegrupper och byråkrater, men ändå får man tillskriva media en stor roll när det gäller att påverka och influera allmänheten. McQuail skriver att massmedias inflytande beror på det faktum att media är en källa till "influens, kontroll, och innovation i samhället", att media är den arena där stor del av det offentliga livet äger rum. Vidare att media är en källa för "definitioner och bilder av den sociala verkligheten", en plats där samhällsvärderingar skapas. Media utgör också en inkörsport till kändisskap och möjligheten att bli sedd. Det är också genom media, menar McQuail, som bilder skapas av vad som anses normalt eller inte i samhället.²⁴ Följaktligen kan konsekvenserna av medias inflytande bli enorma, på gott och ont, beroende på vilket sätt bevakningen sker.

När det gäller just högerextremismen har tidigare studier visat att bevakningen av högerextremismen varierat starkt under olika tidsperioder. Några händelser med högerextremistisk inriktning fyller tidningarna under en kortare tid för att sedan försvinna helt från dagordningen.²⁵ Detta kan delvis härledas till det faktum att händelser av dramatisk karaktär, vilket högerextremistiska aktiviteter har en tendens att vara, är av snabbt övergående intresse och hotbilden håller bara i sig under en kortare period och när nyhetsvärdet börjar dala försvinner hotbilden från massmedias agenda. Här kan man också tänka sig att bl.a. de aktuella samhällsförhållandena spelar en stor roll. I en tid av oro, det kan vara ekonomisk oro, en markant ökning av brottslighet eller krig, fyller media en viktig roll för allmänheten och får på så sätt ett stort inflytande. I osäkra tider där saker och ting håller på att förändras är människor också mer beroende av den information och vägledning som media ger.²⁶

Till skillnad från dramatiska händelser av mer övergående karaktär kan det både vara lättare och svårare för media att inpränta föreställningar om de mer kvarstående hoten. Lättare eftersom hotbilderna i dessa fall berör fler människor, men svårare eftersom de inte har samma ögonblickliga nyhetsvärde som mer dramatiska händelser har. Men har media en gång lyckats skapa föreställningar om ett föreliggande hot, även om detta inte är överhängande, har det oftast en tendens att kunna finnas kvar på medias dagordning under en lång tid. McQuail skriver t.ex. att "de bredaste och mest varaktiga inramningarna kan ha ett internationellt värde

²⁴ a.a. Sid. 1.

²⁵ Falkheimer och Mithander, 1999. Sid. 24.

²⁶ Mc Quail, 1994. Sid. 332-333. Hänvisar till Ball-Rokeach, S.J. och M.L. DeFleur, 1976. A Dependency Model of Mass Media Effects. *Communication Research*, 3: 3-21.

(t.ex. "Kalla Kriget, "internationell terrorism" eller "hot mot världsmiljön")²⁷(min övers.), vilket naturligtvis i sig gör att det blir lättare att hålla dessa föreställningar kvar på mediedagordningen.

När det gäller just högerextremistisk aktivitet är det också lätt för media att spela på de känslor hos allmänheten som kan uppstå vid en specifik händelse av dramatisk karaktär och på så sätt skapa en *kollektiv hotbild* som man aldrig annars hade lyckats frammana. Man kan dock inte dra alla slags media över samma kam när det gäller bevakningen av högerextremismen och det sätt på vilket man använder dramatiska händelser för att skapa stora rubriker. Skillnader torde föreligga mellan t.ex. dags- och kvällspress, men även mellan medier som sådana.

Nyheter är en viktig del i våra liv. Det mesta av vår politiska och sociala kunskap kommer från det stora antal av nyhetsrapporter vi läser och ser varje dag.²⁸ När det handlar om just högerextremismen kan det i många fall vara ett dilemma för den enskilda journalisten hur materialet ska hanteras. Frågan är om man alls ska låta högerextremisterna komma till tals. Är det så att all publicitet bidrar till att öka intresset för de olika högerextremistiska grupperingarna?²⁹ Detta är något av en paradox eftersom medias roll ändå är att kritiskt granska, bevaka och också rapportera till allmänheten i sin roll som det fria ordets förespråkare. Förhållandet mellan att kritiskt granska en händelse och att skapa en säljande historia av denna, dessutom ofta under enorm tidspress, tenderar ofta att bli en svår balansgång. Många gånger kan önskan att skapa en sensationsnyhet leda till att man förbiser fakta eller inte tar sig tid att granska källorna och andra uppgifter.³⁰

Journalisterna drivs inte sällan av en medielogik som kräver förenklingar och tillspetsningar och modeller som är logiska och därmed förståeliga för publiken. Med detta inte sagt att de förklaringar som erbjuds i massmedierna är felaktiga, men förenklade och förstärkta i olika grad.³¹

Man kan också diskutera massmedias trovärdighet i bevakningen av högerextremismen. Eventuella överdrifter i jakten på den ultimata nyheten kan leda till minskat förtroende bland

²⁷ Mc Quail, 1994, Sid. 355.

²⁸ Dijk van, Teun A, 1991. Media contents. The interdisciplinary study of news as discourse. Sid. 110.

²⁹ Falkheimer och Mithander, Sid. 33.

³⁰ Eriksson, Thord, 2000. "När granskning blir underhållning", i *Dagens Nyheter* 2000-04-25.

³¹ Falkheimer och Mithander, Sid. 28.

allmänheten. Detta kan man bl.a. notera i den s.k. Aftonbladetaffären³² 1998 då en reporter utlovat publicitet i utbyte mot bilder på nynazister framför Stockholmspolisens informationschef Claes Cassel hus och TV-journalisten Alexandra Pascalidou dörr. Skräckscenariot skulle naturligtvis vara att allmänheten inte litar på media om den dag kommer när högerextremismen vuxit sig riktigt stark.³³ Ropar man "vargen kommer" tillräckligt många gånger slutar åhörarna förmodligen att lyssna.

Hotbilder

Redan av begreppet hotbild förstår man att det rör sig om en bild, en föreställning, en inramning av ett föreställt hot. Hot är inte något som i förväg existerar, utan istället skapas ett hot i den tolkning av verkligheten som vi människor gör i alla situationer vi ställs inför. Genom den aktör som informerar oss om händelsen får vi oss till livs en redan inramad och tolkad företeelse, d.v.s. en bild av hotet i fråga. Det är med andra ord en ytterst subjektiv bedömning som görs av en händelse eller företeelse. Vi kan därför se ett samband mellan den påverkan media har på våra liv och den hotbild av högerextremismen som media målat upp. Den subjektiva uppfattning en person har av verkligheten behöver inte nödvändigtvis vara liktydig med hur verkligheten är befattad.

Johan Eriksson skriver t.ex. att en företeelse ses som ett problem först när man ser det som någonting man vill förändra. Det är alltså beroende av hur man ramar in en företeelse till något negativt, som man följaktligen vill göra någonting åt, som ett problem uppstår och detta problem kan vara så allvarligt att man ser det som ett hot.³⁴ Subjektiviteten i värderingar av hot kan man t.ex. se i det faktum som tidigare nämndes, att SÄPO inte klassar högerextremismen som ett hot mot det svenska statskicket, medan t.ex. de fyra nämnda tidningarna gör det. Att skapa hotbilder är ett sätt för media att öka nyhetsvärdet, men kan också leda till onödig rädsla bland allmänheten. Hur denna inramning sker är en viktig del av framing, den teori jag i min uppsats har valt att använda mig av och som jag kommer att applicera på mediabevakningen av högerextremismen.

³² De fem inblandade nynazisterna fälldes sommaren 1998 för olaga hot och hot mot tjänsteman medan reportern friades helt. Dock ansåg rätten att det var tydligt att reportern hade utlovat publicitet när han fått bilderna, men man kunde inte bevisa bortom varje tvivel att han insett att bilderna inte var tagna när publicering utlovades.

³³ Falkheimer och Mithander. Sid. 10, 12 och 34.

³⁴ Eriksson (2000).

Högerextremism i dagstidningarna: en analys

Som tidigare nämnts har jag valt den gemensamma kartläggning och granskning av högerextremismen, som gjordes av fyra tidningar den 30 november 1999, som mitt huvudfall. För att få ett bredare perspektiv har jag också valt att titta på mediabevakningen av mordet på John Hron 1995 och morderna på polismännen i Malexander 1999, vilka båda utfördes av personer med högerextremistisk anknytning. Vad gäller de båda sistnämnda fallen har jag studerat bevakningen med början dagen efter respektive händelse och två veckor framåt.

Tidningsaktionen den 30 november 1999

I den gemensamma granskning av högerextremismen i Sverige som de fyra tidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och Aftonbladet genomförde den 30 november 1999 gör alla de fyra tidningarna redan i sina respektive rubriker tydliga ställningstaganden för att en hotbild mot det svenska statsskicket anses föreligga. Expressen skriver "Avslöjade 62 svenska nazister och medlemmar i Hells Angels som hotar rättvisan" medan Aftonbladet skriver "62 nazister och mc-kriminella hotar demokratin". Dagens Nyheter å sin sida rubricerar artikeln "Hotet mot demokratin" och Svenska Dagbladet slutligen "Hotet mot rättsstaten".

Trots att det inte föreligger några enorma skillnader i formuleringarna av respektive inramning är det ändå intressant att notera att man rubriksatt samma artikel på olika sätt i respektive tidning. Man kan fråga sig varför när artikeln i övrigt är ordagrant likadan. Alexa Robertson och Anders Mellbourn menar att man skulle kunna tolka nyansskillnaderna i rubrikerna som ett politiskt ställningstagande. De skriver att: "Aftonbladet och Dagens Nyheter väljer det mest politiska begreppet, demokrati med dess historiska identitet till vänster om mitten, Svenska Dagbladet talar om rättsstaten som åtminstone i svensk tradition är ett mer konservativt samhällsbevarande begrepp, medan Expressen formulerar sig mer opolitiskt genom att tala om rättvisan i allmänhet."³⁵

Tidningarna gör här, oavsett rubrik, ett medvetet val genom att välja att rama in hotet som ett hot mot det svenska statsskicket och därmed, enligt SÄPO:s definition, också mot rikets inre säkerhet för att på så sätt skapa en gemensam bakgrund för läsarna med så djupa

³⁵ Mellbourn, Anders och Alexa Robertson, 2000. Hot och medier. Sid. 2.

förankringar som det system som det svenska samhället är uppbyggt kring. Tidningarna skriver bl.a. i artikeln att: "[n]azistgrupper, mc-gäng och annan organiserad brottslighet ger sig nu på demokratins grundpelare: Den rättsvårdande makten (poliser och åklagare), den politiska makten (enskilda kommun- och riksdagspolitiker) samt den granskande makten (journalister och opinionsbildare)". Genom att rama in hotet på detta specifika sätt skapar man en bild av ett samhälle på väg mot katastrof och detta får naturligtvis en enorm genomslagskraft. Mot denna bakgrund kan man inte säga annat än att granskningen blev lyckad såtillvida att man tydligt ramade in och framställde högerextremismen som den hotbild, som t.ex. SÄPO säger att högerextremismen inte är mot det svenska statsskicket.

Alla tidningar inleder sina artiklar med en gemensam skrivelse undertecknad av de respektive chefredaktörerna. Mycket kritik har riktats mot tidningarna för att inte artikelförfattarna själva undertecknade sina alster. Stieg Larsson t.ex. menar att detta sänder ut signaler till folket att man verkligen är rädd³⁶ och då har granskningen av hoten förlorat sin poäng. Granskningen gjordes nämligen, enligt egen utsago, för att visa att man inte tänkte låta skrämman sig till tystnad.

I granskningen har man valt att publicera namn och bild på 62 utvalda personer, något som inte är ett helt vanligt grepp i den svenska tidningsvärlden. Motiveringen, som finns med i alla tidningar utom i Expressen, lyder som följer:

Vår kartläggning av hoten mot rättssamhället omfattar omkring 300 nazister och medlemmar i mc-gäng. Av dessa publicerar vi namn och bild på 62 personer. De utvalda har antingen själva begått sådana brott som hotar rättssystemet eller är som aktivister genom agitation och propaganda ansvariga för att uppvigla andra.

Att man på detta sätt bryter mot det vanliga tillvägagångssättet är en tydlig förstärkning av den hotbild man vill måla upp. Genom att publicera foton på dessa brottslingar ger man också högerextremismen ett ansikte. Det blir på detta sätt mer konkret och något att ta fasta på för allmänheten. Att bilderna dessutom ser ut att komma direkt från brottsregistret med sammanbitna unga killar (och en tjej), varav de flesta har rakade huvuden underlättar i skapandet av föreställningar om högerextremismen som ett hot. Här kan man också se hur lätt det är att genom att sätta faktiska bilder i ett sammanhang, såsom t.ex. Tuchman skriver om, skapa något helt annat än vad den enskilda bilden skulle frammana.

³⁶ Föreläsning, ABF. (2000-03-28) av Stieg Larsson, journalist och författare

I artikeln förekommer i stor utsträckning ord och begrepp såsom *hot*, *attentat* mot demokratin, rättssamhällets *frontsoldater*, nazistiska *mobiliseringen*, vilka genast för tankarna till att vi skulle befinna oss i en regelrätt krigssituation. Dessa ord ramar naturligtvis in situationen och underbygger också föreställningarna om ett överhängande hot mot Sverige som stat och dess invånare. Detta är ett sätt att kunna förenkla och underlätta för läsaren att ta till sig budskapet, men samtidigt är detta sätt att skriva också det "farligaste" och minst objektiva eftersom läsaren här får ta del av en förenklad sanning.

I ingressen till den gemensamma artikeln skriver man att: "[f]ör första gången i svensk tidningshistoria publiceras idag exakt samma nyhetsreportage i Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen och Svenska Dagbladet". Att det är exakt samma nyhetsreportage är förvisso sant, men skillnaderna är stora vad gäller vad i innehållet man har valt att betona och hur man har utformat artikeln i sin helhet. Som jag nämnde tidigare utgick jag ifrån att skillnader borde föreligga mellan kvälls- och dagspress och detta kan man tydligt se i denna granskning. Artikeln i Dagens Nyheter, liksom den i Svenska Dagbladet, upptar 5 helsidor förutom framsidan och även ett inlägg på ledarsidan. Detta är i sig ett sidantal som i dagstidningarna normalt endast ägnas åt de mest sensationella nyheterna.³⁷ I Aftonbladet och Expressen däremot upptar artikeln ändock betydligt fler sidor, Expressen har 14 sidor, förutom framsidan, och Aftonbladet har 12 sidor. Ingen av de sistnämnda tidningarna har någon separat ledare. Redan av sidantalet menar jag att man kan notera att kvällspressen har valt en annan framtoning av artikeln, för även om de är mindre i storlek än vad dagstidningarna är, är det framförallt rubriker och bilder som upptar det mesta av utrymmet.

Medan Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter knappt har några bilder alls, förutom de 62 fotona av högerextremisterna själva, har både Aftonbladet och Expressen bilder av händelser med högerextremistisk anknytning som inträffat under 1999. Här finns bilder från Malexander, bilbomben i Nacka och den i Malmö och Aftonbladet har också bilder av tidigare tidningars uppslag av olika händelser. Genom att återspela på gamla känslor inför dessa händelser är det betydligt lättare att frammana bilden av ett föreliggande hot och också förhöja den dramatiska karaktären av artikeln och allvaret i situationen. Vidare kan man notera att kvällstidningarna i betydligt högre utsträckning har satt stora rubriker till texten och också förstorat upp citat som i dagstidningarna ligger kvar inom den vanliga texten.

I Expressen har man, till skillnad från övriga tidningar, valt att göra en "vi och dom"-inramning med hjälp av rubriker som "De hotar rättvisan", "De vill skrämma alla till tystnad".

³⁷ Mellbourn, Anders och Alexa Robertson. 2000. Hot och medier. Sid. 2.

"De tiger, ljuger - och går fria" och "Därför hotar de dig också". Här vill man påtala att det handlar om människor som inte är som vi andra, vi som är normala och ingår i gemenskapen. Detta för att visa att vi andra är inkluderade i det hot man menar föreligger. Detta förtydligas också med hjälp av det lilla ordet "dig" i en av rubrikerna. Här får man en klar anspelning på att detta är ett hot som, trots att det i första hand vänder sig mot "demokratins grundpelare", menar tidningarna, i form av åklagare, poliser och journalister också indirekt riktas mot hela kollektivet, d.v.s. det svenska folket.

Massmediehysteri?

Sammanfattningsvis kan man säga att den inramning av hotet från högerextremismen som genomsyrar artikeln i de fyra tidningarna är både tydlig och kontroversiell. Uppenbart är det att tidningarna har en helt annan bild av hotet från högerextremismen än vad t.ex. SÄPO har. I en artikel i Dagens Nyheter uttalar sig kriminalkommissarie Torbjörn Ekblom om att brott med främlingsfientliga, rasistiska eller högerextremistiska inslag inte kan ses som ett hot mot rikets säkerhet. Däremot menar han att det utgör ett hot mot den enskilda individen.³⁸ Detta hävdas också i en artikel i Göteborgs-Posten hösten 1999, skriven av polisöverintendent Margareta Linderoth, som inom SÄPO har huvudansvaret för övervakningen av de högerextrema grupperna. Linderoth menar, liksom Ekblom, "att högerextrema grupper inte utgör något" hot mot staten eller samhället. De är inte tillräckligt starka för att göra revolution. Men de är självklart ett hot mot den enskilda individen"³⁹. Det är inte utan att man undrar om detta är signaler på att media anser sig veta bättre än vad SÄPO gör genom att på detta sätt skapa en helt annan hotbild.

För att verkligen visa att man nu tar problemet seriöst och på allvar efterfrågar jag istället en mer nyanserad diskussion för att komma till rätta med den informationsobalans som fortfarande föreligger från medias håll när det gäller invandring och högerextremism. Jag ifrågasätter att man inte i granskningen också gick till botten av problemet och undersökte orsakerna till varför högerextremismen ökar i dagsläget och vad man kan göra för att lösa problemet istället för att endast konstatera fakta och inrama situationen som ett krigstillstånd. Dessutom finner jag det mycket underligt att man först efter att högerextremistiska aktiviteter

³⁸ Ånnerud, Annika, 1997. "Ungdomar bakom flest rasistbrott. Över tusen anmälda. Inget hot mot rikets säkerhet, anser SÄPO", i *Dagens Nyheter* 1997-05-24.

³⁹ Svensson, Pia, 1999. "Nazi-brott allt grövre", i *Göteborgs-Posten* 1999-10-16.

riktats mot de egna leden reagerar och går samman i en gemensam manifestation. Faktum är att det är ytterst ovanligt att poliser och andra yrkesutövande representanter för staten blir dödade eller utsatta för fysiskt våld i tjänsten. I Finland är siffran t.ex. fyra gånger så hög som i Sverige.⁴⁰

I en artikel i tidskriften *Civil* från 1992 ger Helene Lööw, forskare i nynazism vid Göteborgs Universitet, sin syn på massmedias bild av nynazismen. Hon menar att genom medias braskande rubriker får opinionen intrycket av att ett raskrig står för dörren. Denna massmediehysteri, som hon kallar det, skapar en överdriven bild som får stor genomslagskraft hos allmänheten. Detta mediauppbåd leder också till att dessa grupper får reklam och i värsta fall växer. Till detta lägger hon också risken för politiska panikåtgärder efter att mediauppbådet har fått starkt fäste hos allmänheten som i sin tur kräver en omedelbar lösning på "den ohållbara situationen".⁴¹ Uppenbart är att inte mycket har förändrats sedan 1992, den överdrivna bilden finns fortfarande kvar och står i kontrast till den bild som t.ex. SÄPO framställer.

Tore Björge skriver att eftersom det under en lång tid varit tabu i media att skriva om de invandrare som faktiskt är kriminella har den enda tillgängliga informationen kommit från högerextremistiskt håll, vilket självklart har bidragit till en felvinkling av situationen.⁴² Med detta som bakgrund är det naturligtvis bra att media gör en granskning av detta slag och för fram ämnet på sin dagordning, men jag kan inte, efter att ha granskat artikeln, undgå att tycka att man med hjälp av ord och begrepp, rubriker och bilder snarare utmålat en form av skrämselfpropaganda.

Man kan dock i granskningen se en klar skillnad mellan dags- och kvällspress. Utrymmesmässigt upptar samma artikel fler sidor i de bägge kvällstidningarna och det är också framförallt i dessa man hittar de stora, dramatiska rubrikerna med anspelningar på kollektivet som är hotat. Dessutom använder man i sin inramning bilder i en helt annan utsträckning än vad dagspressen gör. Bilder är också det uppenbart enklaste sättet att göra en hotbild extra tydlig genom att antingen ge nagonting ett ansikte eller genom att väcka gamla känslor inför en tidigare händelse på nytt.

⁴⁰ Alfredsson, Lena, 1999. "Ovanligt att svenska poliser mördas". i *Dagens Nyheter* 1999-05-29.

⁴¹ Renström, Stefan. 1992. "Falsk bild av nynazismen: Helene Lööw ger massmedia bakläxa". i *Civil* 1992: 1: 10-13.

⁴² Björge, 1997. Sid. 269.

På det sista uppslaget i Expressen har man publicerat uttalanden av kända personer om syftet med artikeln varit bra eller dåligt. Majoriteten av de tillfrågade är positiva till att artikeln kommit till stånd, men advokat Clas Borgström frågar sig om det inte borde finnas andra frågor som i lika stor utsträckning utgör ett hot mot samhället och följaktligen kräver ett samgående och granskning och han nämner här arbetslösheten som exempel. Detta är en mycket viktig fråga eftersom media genom detta ovanliga grepp i svensk tidningshistoria visat för läsaren vad man anser är det farligaste hotet mot det svenska samhället i dagsläget.

Från första ordet betonar man att vad det handlar om är ett hot mot hela det svenska statskicket och man kan se att det är detta som hela artikeln är uppbyggd kring. Hotet som anses föreligga riktar sig i första hand mot polis, åklagare och journalister och man betonar deras roll som demokratins grundpelare för att framkalla känslan hos läsarna att man är del av en gemenskap med djupa förankringar.

Man kan inte låta bli att fråga sig om denna granskning var ett grepp från medias sida att med ett kommersiellt syfte bygga vidare på de känslor som fortfarande levde kvar efter det gångna årets händelser. Tidpunkten var ju onekligen väl vald, 30 november – Karl XII dödsdag, en dag som brukar samla stora skaror av högerextremister.

Fallet John Hron 17 augusti 1995

Under de två veckor som jag granskade de olika tidningarna har Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter korta notiser under fyra dagar (SD den 18, 19, 22/8 och 1/9 och DN den 18, 19, 30/8 och 1/9) med endast en bild från en manifestation mot våldet i Kungälv. Aftonbladet och Expressen däremot fyller betydligt större utrymme sidmässigt sett, men detta utrymme fylls till största delen av bilder. Aftonbladet har under dessa två veckor artiklar under 6 dagar och här överväger stora bildreportage med bilder på John själv, bilder från mordplatsen och från begravningen och med tillhörande rubriker såsom "De slog honom, kastade honom i sjön och såg honom drunkna", "Pappan: Vår son blev avrättad", "Vännerna: John var en riktig kompis". Dessutom publicerar man en artikel som knyter an till ett annat mord på en ung kille utfört av ett ungdomsgäng med stor bild på hans mamma vid sonens gravsten. Expressen tar längre tid på sig än de övriga tidningarna att reagera på fallet och man tar sedan bara upp händelsen under två dagar, men då även här med braskande rubriker och stora bildmontage med bl.a. ett foto på Johns mamma tittande ut över vattnet i den sjö där sonen hittades död. Till denna bild har man valt rubriken "De ska få en chans att säga förlåt".

Även vad gäller detta fall kan man alltså se, framförallt i kvällspressen, en inramning av den dramatik som kringgärdade händelsen. Med bilder och stora rubriker spelar man på de känslor som det naturligtvis finns mycket av i samband med en tragisk händelse av detta slag. Detta för att öka på dramatiken och rama in en känsla av en sönderfallande idyll, även om man i detta fall har valt att beröra det ökande våldet i allmänhet och inte i relation till högerextremismen.

I alla tidningar utom Svenska Dagbladet antyds det i artiklarna att gärningsmännen skulle ha nazistiska sympatier men inte någonstans kan man hitta något inslag om högerextremismen eller någon betoning av det faktum att de fyra inblandade i mordet hade nazistiska sympatier. Någon diskussion eller debatt kring detta tema förekommer inte heller på ledar- och debattsidorna. Detta påvisar att högerextremismen inte fick ta så stort utrymme i media så sent som 1995. Man valde att inte dra några paralleller mellan händelsen och det faktum att gärningsmännen hade uttalade nazistiska värderingar, vilket är ytterst beklagansvärt.

Att det förekommer stora skillnader under olika tidsperioder vad gäller mediabevakningen av händelser med högerextremistisk anknytning kan man tydligt se vad gäller denna händelse. Detta faktum är också något som Falkheimer och Mithander tar upp i sin studie och de skriver att pressen, i deras studie framförallt representerad av kvällspressen, inte rapporterat kontinuerligt. "En eller några händelser med nynazism inblandad leder ofta till starkt pådrag under en kortare tid. Därefter försvinner nynazismen helt från medieagendan."⁴³ I detta fall är det också kvällspressen, och då i första hand Aftonbladet, som i största utsträckning för fram händelsen överhuvudtaget.

Fallet Malexander 28 maj, 1999

Utrymmesmässigt kan man se en stor skillnad mellan båda dessa fall. Under de två veckor jag granskade nyhetsbevakningen när det gäller mordet i Malexander hade Dagens Nyheter artiklar varje dag, Svenska Dagbladet likaså (utom den 11/6), Aftonbladet tog upp händelsen under de elva första dagarna och Expressen slutligen under de tolv första dagarna. Detta till skillnad från rapporteringar av mordet på John Hron där bevakningen skedde ytterst sporadiskt under några dagar.

Liksom i övriga fall förekommer här en avsevärd skillnad mellan dags- och kvällspress i inramningen av händelsen. Om man jämför bevakningen dagen efter mordet på polismännen

⁴³ Falkheimer och Mithander. Sid. 24.

mellan tidningarna kan man se att Dagens Nyheter hade en artikel på halva framsidan och en helsida i tidningen, Svenska Dagbladet ungefär likadant, endast i mindre format. Detta medan såväl Expressen som Aftonbladet har en hel framsida och sedan en tiosidig artikel i tidningen. Skillnad i sidantal fortsätter sedan genomgående under hela två veckors perioden. Likväl kan man även här se det övergående intresset från massmedias sida, händelsen förpassas snabbt från en framträdande roll på första sidan och stora artiklar inne i tidningarna till notiser på framsidan och betydligt kortare artiklar inne i tidningarna.

Man kan också här notera att kvällstidningarna i en helt annan utsträckning än dagspressen försöker rama in den dramatiska känslan kring händelsen med rubriker och bilder. Under dessa två veckor får man ta del av en i det närmaste absurd framställning där t.ex. Aftonbladet har bilder på två likbilar på väg från mordplatsen med rubriken "Poliserna låg döda på vägen" och också en bild på polisbilen med vindrutan genomborrad av ett flertal skott med huvudrubriken på sidan "Dödsdramat - minut för minut". Expressen har rubriker som "Offren hade inte en chans" med tillhörande bild på de två poliserna och "De sköts i huvudet" tillsammans med en bild från mordplatsen. Denna medvetet valda inramning syftar endast till att bjuda läsaren på bra dramatik och med detta visa att nu har våldet också kommit till lugna, trygga Sverige.

I artiklarna om polismorden berör och spekulerar man kring det faktum att de tre misstänkta gärningsmännen har nazistiska värderingar i betydligt högre utsträckning än vad som var fallet i bevakningen av mordet på John Hron. Anmärkningsvärt är att det trots detta under denna tvåveckors period inte skapar någon större debatt på ledarsidorna. Redan den 30 maj har visserligen Aftonbladet en ledare med rubriken "Skotten rakt in i den svenska försommaridyllen". Den 1 juni har sedan Dagens Nyheter sin första och enda ledare med rubriken "Mord i hakkorsets skugga", samma dag har också Expressen en ledare där Jackie Arklöv, tidigare legosoldat i Bosnien på den kroatiska sidan, avhandlas och därmed också faran med en snedvriden romantifierad syn på militärlivet. Dagen därpå skriver Helle Klein i Aftonbladet ytterligare en artikel med rubriken "Ta nazismen på allvar!". Detta till skillnad från Svenska Dagbladet som inte hade någon kommentar eller debattartikel på ledarsidan under denna tvåveckorsperiod. Av detta kan man alltså utläsa att inte heller morden på två polismän ledde till någon avsevärd ökad debatt och diskussion om högerextremismen i samband med den faktiska händelsen, vilket är anmärkningsvärt.

Utifrån det samband som i detta fall föreligger med högerextremismen skrev t.ex. Anna-Lena Lodenius redan 1991 att "[n]azismen får åter rubriker i kvällspressen. Där fyller den samma funktion som sex, sekter och droger; att kittla läsarnas nyfikenhet inför det

förbjudna".⁴⁴ Det förefaller som att detta inte nämnvärt har förändrats sedan dess utan att sättet att rama in denna typ av händelser fortfarande består. Detta kan man också se i det faktum att i tre av de fyra tidningarna publicerar man någon typ av schematisering över jakten, i Svenska Dagbladet heter det t.ex. "Jakten - ett obehagligt pussel", i Expressen "Mördarjakten - dag för dag", och i Dagens Nyheter "Så letar polisen efter Tony Olsson". Detta för genast tankarna till en polisjakt i en deckare, vilket på ett uppenbart sätt också påverkade allmänheten genom den spänning situationen framkallade. En hel eftermiddag fick polisen därför ägna åt att undersöka ett falskt tips från några pojkar som uppgav att de hade sett Tony Olsson i Stockholmsförorten Blackeberg.

Man kan konstatera att kvällstidningarna i betydligt större utsträckning än dagstidningarna väljer att rama in händelsen genom att samtidigt lyfta fram mycket omkringliggande fakta. Även om man i viss mån också gör det i dagstidningarna, i Svenska Dagbladet t.ex. med en artikel om Jackie Arklöv som en "ensamvarg med stökig bakgrund" och i Dagens Nyheter med artiklar om hur en familj blev vittne till rånarjakten och också en artikel med en tidigare intervju med Jackie Arklöv från tiden som fångslad legosoldat i Mostar, är det ett mer genomgående inslag i de bägge kvällstidningarna. I Aftonbladet har man publicerat allt från artiklar om hur Torgny, 54, skadades vid ett tidigare rån som samma gärningsmän är misstänkta för, om hur Sven-Inge Johansson fick avbryta sin 50-års fest för att polisen kom instormande i jakten på gärningsmännen, till artiklar om de förberedelser till mord som var anledningen till att Tony Olsson satt i fängelse. I Expressen kan man se samma typ av inramning med artiklar om Andreas Axelssons grannar, att rån oftast sker på fredagar, om gripandet av fel person på ett pendeltåg och också en intervju med denna person dagen efter. Av detta kan man se tydliga försök att rama in den faktiska händelsen genom att levandegöra saker och ting runt omkring den. På detta sätt vill man skapa en helhetsbild och också bidra till att händelsen kommer närmare läsaren genom att öka på de dramatiska omständigheterna.

I alla tidningar förekommer det mycket bilder på poliser, det är bilder i olika former av poliser under mördarjakten, på pass vid vägspärrar i Mjölby, insatsstyrkor i Blackeberg, vid gripandet av Jackie Arklöv i Tyresö o.s.v. Detta underlättar naturligtvis i skapandet av bilden hos allmänheten av polisen som samhällets tjänare och följaktligen ser jag det som en legitimering av den uppmärksamhet som händelsen får i tidningarna. Man kan vidare konstatera att tidningarna ramar in händelsen till något personligt som berör hela Sverige genom att skriva

⁴⁴ Lodenius, Anna-Lena, 1991. "Svensk extremhöger idag: Rasism och politik". i *Pockettidningen R* 1991: 2/3: 32-42.

mycket om personerna Olle och Robert (de båda mördade polismännen) bakom rollen som polis. Aftonbladet skriver t.ex. om hur Mjölbyborna är i chock och vallfärdar till mordplatsen för att visa sin sorg och vidare om hur kollegorna sörjer de mördade poliserna med bilder på de kort och blommor som har lagts ut vid Mjölby polisstation. Expressen går ett steg längre i inramningen av det personliga och publicerar en tidigare gjord intervju i lokaltidningen med de båda mördade polismännen där de berättade om sitt arbete. Till denna artikel har man satt som rubrik ett citat från intervjun "Det funkar inte att vara någon John Wayne i det här yrket. Ska man orka krävs det att man är en helt vanlig kille". I Svenska Dagbladet publicerar man en artikel om de båda polismännen där man i en bildserie visar ett av deras arbetspass och detta med rubrikerna "Poliser dödade i tjänsten" och "De skulle bara göra en rutinkontroll". I Dagens Nyheter däremot har man valt en annan inramning genom att i sina artiklar mer indirekt beskriva polismännen som familjefäder och sambos, som utmärkta poliser och den sorg som Mjölby känner inför det inträffade. Genom att även få ta del av polismännens privatliv ramas händelsen in på ett sätt som gör att det lika gärna hade kunnat vara vår granne, vår släkting eller någon bekant som drabbats.

I Expressen inför man i sina artiklar ganska omgående "polismorden" som textremsa längst upp på de sidor som behandlar detta. I och med detta tillvägagångssätt gör man en tydlig inramning av en specifik händelse, som efter denna klassificering blir *polismorden* i bestämd form. Av detta kan man också se hur betydelsefullt sammanhanget är för inramningen av händelsen och att aktören, som i detta fall är media, har stor inverkan på vad och hur någonting framställs som en specifik händelse.

Den enskilda individen kontra polismakten

Man kan se att en tydlig skillnad föreligger i bevakningen av båda dessa fall. Skillnaden är inte enbart tydlig ur ett tidsperspektiv, även om det också är en avgörande faktor, men också, som jag ser det, ur perspektivet den "lilla människan" kontra polismakten. Uppenbart är det att media finner det betydligt viktigare att rapportera om en händelse som drabbar poliser och då indirekt samhället som sådant, än att rapportera om när en enskild individ blir drabbad. Mord på just poliser ger naturligtvis också bra nyhetsvärde, vilket vi sett exempel på i tidigare nämnda artiklar. Mord på poliser eller mordförsök på journalister, som också hamnade på medias dagordning under 1999, bidrar till inramningen av högerextremismen som ett hot mot det svenska statsskicket. Detta kan man tänka sig eftersom journalister, tillsammans med bl.a.

polis och åklagare, inom högerextremismen ses som den största fienden i sin roll som den sionistiska konspirationsregeringens (ZOG) hantlangare.

Att man i tidningarna direkt efter händelsen inte försökte föra en nyanserad debatt om högerextremismen trots att händelsen i sig upptog så stort utrymme och där också fokus lades på att gärningsmännen hade högerextremistiska sympatier finner jag anmärkningsvärt. Istället beskriver man i korta faktanotiser de olika högerextrema grupper som finns i Sverige idag. I en artikel från Dagens Nyheter fördömer även Lisbeth Lindeborg, frilansjournalist och sakkunnig på området, det sätt på vilket media bevakar högerextremismen. Hon menar att bevakningen i allt för hög grad är fokuserad på beskrivande redogörelser istället för att föra fram de verkliga orsakerna till rasism och högerextremism och förutsättningarna för att företeelsen kan existera och fortsätta göra det. Detta, menar Lindeborg, trots att man i media ofta hittar den uttalade viljan att "göra något" och "agera mot rasisterna".⁴⁵

Avslutande diskussion

Självklart är det viktigt att man i ett demokratiskt fungerande samhälle har en fri och kritiskt granskande press men ibland kan man uppleva det som om media tar på sig en annan roll än vad de egentligen borde ha. Man kan också ifrågasätta vissa tidigare fall av de enskilda tidningarnas agerande. Här kan nämnas Aftonbladetaffären, som jag tidigare tagit upp, som oavsett om reportern till sist inte blev dömd ändå agerat på ett tvivelaktigt sätt. Detta tillsammans med det faktum att samma tidning betalade resan till Costa Rica för modern till en av de misstänkta polismördarna med motiveringen att man ville vara på plats där likväl som om han hade gripits i Stockholm. Eftersom inte ens polisen visste vad modern skulle göra där kan detta tillvägagångssätt naturligtvis också starkt ifrågasättas.

Efter att ha granskat dessa tre fall står det helt klart att media är en viktig aktör när det gäller att påverka opinionen eftersom media i stor utsträckning avgör vad för information som finns tillgänglig och på vilket sätt den ramar in. Genom att använda mig av framing teorin för att granska de formuleringar media har använt sig av och det sätt på vilket man har gått tillväga för att framställa bilden av ett föreliggande hot har jag kunnat få svar på de frågor jag

⁴⁵ Lindeborg, Lisbeth. 1992. "Dabrowski legitimerar rasism". i *Dagens Nyheter* 1992-02-08.

inledningsvis ställde mig. Man kan se att det föreligger en klar inramning av högerextremismen som ett hot mot det svenska statsskicket i allmänhet och de som anses vara i dess tjänst i synnerhet. Genom att hävda att högerextremismen är ett överhängande hot mot det svenska statsskicket intar man en annan linje än vad den svenska säkerhetspolisen gör. Detta utifrån såväl SÄPO:s verksamhetsberättelse som de ovanstående intervjuerna med experter på SÄPO. Utifrån framing teorin kan man dock dra slutsatsen att det inte finns någon hotbild som är sann eller falsk utan helt och hållet beror på subjektiva värderingar och vi kan bara konstatera att skillnader föreligger.

Genom att granska dessa tre fall kan man också tydligt se att det föreligger stora skillnader mellan dags- och kvällspress vad gäller sättet att rama in saker och ting. Medan kvällspressen använder sig av fler sidor, bilder och stora rubriker för att rama in en händelse för att understryka det dramatiska värdet av händelsen i sig, kan man hos dagspressen se en mer nedtonad redogörelse av händelsen. Allmänt kan man notera att massmediebevakningen av högerextremismen i första hand riktar in sig på en beskrivande redogörelse istället för att föra en mer nyanserad debatt och diskussion. En sådan inriktning skulle vara värdefull när det gäller just högerextremismen och inramningen av denna i medierna.

Vidare kan jag här återigen påpeka att jag starkt ifrågasätter att den gemensamma granskningen av högerextremismen kom till stånd först när brott riktas mot representanter för den svenska poliskåren. Här känner förmodligen journalisterna en viss samhörighet med polisen i rollen som, som de skriver i artikeln, demokratins grundpelare. Att man i utövandet av denna roll av de högerextremistiska grupperna ses som den största fienden, som den "sionistiska konspirationsregeringens" hantlangare, bidrar naturligtvis till det faktum att mord på just poliser eller mordförsök på journalister ramas in på det sätt som det gör. Men med tanke på att det är ytterst ovanligt att poliser dödas i tjänst i Sverige oavsett av vem, tycker man att det vore lämpligt att reagera i en helt annan utsträckning än vad man har gjort redan när enskilda individer blir drabbade. För som det verkar, är den enskilda individen i större fara och är mer utsatt än vad polisen är.

Som jag inledningsvis nämnde har det inte gjorts många studier som granskar massmediebevakningen av högerextremismen. Studien som Jesper Falkheimer och Conny Mithander har gjort för Styrelsen för Psykologiskt Försvar är egentligen den enda jag har kommit i kontakt med under arbetets gång. Dessutom har ämnet i viss mån berörts i delar av den litteratur jag har studerat. Detta i kombination med det faktum att det inte heller skrivits mycket om framing teorin i samband med massmediebevakning tyder på att det finns ett behov av denna typ av undersökning.

Slutligen vill jag klargöra att intentionen med denna uppsats har på intet sätt varit att skapa en förskönande bild av högerextremister och de aktiviteter dessa ägnar sig åt eller att på något sätt hävda att högerextremismen inte utgör en fara för det svenska samhället på mikronivå. Syftet har enbart varit att titta på hur media har bevakat händelser med anknytning till högerextremism. Att genom att använda mig av framing teorin undersöka på vilket sätt detta sker, vad som har betonats och vad som inte gjort det. Vilket ämne det än handlar om inverkar en inramning av nyheter otroligt mycket på oss som mottagare. Att jag valde att granska just högerextremismen beror på att det är ett fenomen som blivit väldigt uppmärksammat på sista tiden och också att intressanta skillnader föreligger mellan den hotbild som t.ex. SÄPO säger att högerextremismen utgör och den bild som tidningarna målat upp.

Förslag till fortsatt forskning

Då media spelar en allt större roll i vårt samhälle som informationskälla och kanal för åsikter, debatt och diskussioner är det också av yttersta vikt att mediabevakningen sker under balanserade former där objektivitet, etik och moral är en viktig ingrediens. Media är en viktig aktör i skapandet av våra föreställningar om vår omvärld och mot bakgrund av detta har det varit intressant att studera media ur detta perspektiv i samband med just politisk extremism. Några centrala frågor för fortsatt forskning inom detta område är t.ex. att jämföra olika typer av media med varandra. Det kan vara intressant att undersöka om skillnader föreligger mellan t.ex. TV och tidningar i rapporteringen av samma händelse. Vidare att jämföra olika länder sinsemellan för att se om rapporteringen är mer nyanserad i olika länder. Man kan också tänka sig en upprepning av min studie men under andra tidsperioder eller helt sonika granska ett annat eller andra fall. En studie inom samma område skulle kunna vara att granska olika inriktningar inom politisk extremism genom att t.ex. jämföra hur media har granskat högerextremismen kontra deras motståndare, antifascisterna.

Vad man bör tänka på när man genomför en studie av detta slag är att databaserna i Sverige inte är systematiskt upplagda och registreringarna av material är inte helt konsekvent, något jag också tagit upp under avsnittet källkritik. Att studera nyhetsartiklar är ett tidskrävande arbete som naturligtvis skulle underlättas om det fanns fungerande sökverktyg med samma kodifieringsschema för alla tidningar för att göra materialet så balanserat som möjligt.

Källor och litteratur

Litteratur

- Altheide, David L. 1996. *Qualitative media analysis*. Qualitative Research methods, series 38. Thousand Oaks, Californien: Sage Publications.
- Björge, Tore. 1997. *Racist and rightwing violence in Scandinavia. Patterns, perpetrators and responses*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Bonniers Lexikon, 1997. Band 16.
- Dijk van, Teun A, 1991. "Media contents. The interdisciplinary study of news as discourse", Sid. 108-120 i Bruhn Jensen, Klaus och Nicholas W Jankowski, (red) 1991. *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*. London: Rout ledge.
- Eriksson, Johan. 2000. "Agendas, Threats, and Politics. Securitization in Sweden", *Aberdeen Political Studies*. No. 7.
- Falkheimer, Jesper och Conny Mithander, 1999. *Bilder av nynazism i några svenska tidningar*. Meddelande 149. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Lodenus, Anna-Lena och Stieg Larsson, 1994. *Extremhögern*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Lodenus, Anna-Lena och Per Wikström, 1997. *Nazist, rasist eller bara patriot? En bok om den rasistiska ungdomskulturen och främlingsfientligt orienterad brottslighet*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Mc Quail, Denis. 1994. *Masscommunication Theory*. London: Sage Publications.
- Mellbourn, Anders och Alexa Robertson, 2000. "Hot och medier." Opublicerat utkast. Utrikespolitiska Institutet.
- Rein, Martin & Donald Schön, 1993. "Reframing Policy Discourse", sid145-166 i Fischer. Frank och John Forester, (red) 1993. *The argumentative turn in policy analysis and planning*. London: UCL press ltd.
- SÄPO, 1999. "Brottslighet kopplad till rikets inre säkerhet 1998."
- SÄPO, 1999. "SÄPO - Verksamhetsåret 1998."
- SÄPO, 2000. "SÄPO - Verksamhetsåret 1999."
- Tuchman, Gaye. 1978. *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York & London: The Free Press

Tidningar

- Alfredsson, Lena. 1999. "Ovanligt att svenska poliser mördas", i *Dagens Nyheter* 1999-05-29.
- Eriksson, Thord. 2000. "När granskning blir underhållning", i *Dagens Nyheter* 2000-04-25
- Lindborg, Lisbeth. 1992. "Dabrowski legitimerar rasism", i *Dagens Nyheter* 1992-02-08.
- Lodenus, Anna-Lena. 1991. "Svensk extremhöger idag: Rasism och politik". i *Pockettidningen R* 1991; 2/3; 32-42.
- Lodenus, Anna-Lena. 1995. "107 rasistiska våldsdåd på ett år", i *Svenska Dagbladet* 1995-09-29.

- Renström, Stefan, 1992. "Falsk bild av nynazismen: Helene Löow ger massmedia bakläxa", i *Civil* 1992; 1; 10-13.
- Svensson, Pia, 1999. "Nazi-brott allt grövre", i *Göteborgs-Posten* 1999-10-16.
- Ånnerud, Annika. 1997. "Ungdomar bakom flest rasistbrott. Över tusen anmälda. Inget hot mot rikets säkerhet, anser SÄPO", i *Dagens Nyheter* 1997-05-24.
- Aftonbladet*, artiklar från 1995-08-18, 08-19, 08-21, 08-22, 08-26, 08-30. 1999-05-29 t.o.m. 1999-06-08. 1999-11-30 "62 nazister och mc-kriminella hotar demokratin".
- Dagens Nyheter*, artiklar från 1995-08-18, 08-19, 08-30, 09-01. 1999-05-29 t.o.m. 1999-06-12. 1999-11-30 "Hotet mot demokratin".
- Expressen*, artiklar från 1995-08-20, 08-21. 1999-05-29 t.o.m. 1999-06-09 samt 1999-11-30 "Avslöjade 62 svenska nazister och medlemmar i Hells Angels som hotar rättvisan."
- Svenska Dagbladet*, artiklar från 1995-08-18, 08-19, 08-22, 09-01. 1999-05-29 t.o.m. 1999-06-10 och 06-12. 1999-11-30 "Hotet mot rättsstaten".

Öredrag

- "Rasistiska organisationer i Sverige", arr. ABF 2000-03-28 av Stieg Larsson.
- "Så bekämpar vi rasismen", arr. ABF 2000-04-11 av Kurdo Baksi

Internet

- SÄPO, 1999-10-28, "Pressmeddelande: SÄPO om nazistdåden",
<http://www.police.se/gemensam/rps/press.sapo2.htm>